

УДК 330.111.4(477)

Демидюк С.М., аспірант (Луцький національний технічний університет,
м. Луцьк)

ПРОБЛЕМНІ МОМЕНТИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛІСОВОМУ СЕКТОРІ

У статті розглядаються передумови розвитку підприємницької діяльності у лісовому секторі. Визначено основні етапи формування сучасного підприємницького середовища у лісовому секторі.

In the article the conditions of entrepreneurship in the forest sector are considered. The basic stages of formation of the modern business environment in the forest sector are determined.

Лісовий сектор є важливою складовою національної економіки, що безпосередньо генерує нарощення лісоресурсного потенціалу та сприяє залученню лісових ресурсів до господарського обороту. Він зазнав значних структурних та інституціональних перетворень у зв'язку з переходом до системи ринкових відносин. Актуальною є проблема активізації підприємницької діяльності у лісовому секторі, яка забезпечить невиснажливе та збалансоване лісокористування, сприятиме формуванню конкурентного середовища на ринках лісопродукції, а також зменшить частку тіньового сектора в системі розширеного відтворення виробничих потужностей лісового господарства. Динамічний розвиток підприємництва має забезпечити більш прозору систему управління лісгосподарською діяльністю, яка на сьогодні носить суперечливий та дуалістичний характер, не вписується в новий формат системи регулювання природокористування та в нову конструкцію природно-ресурсного сектора.

Значний теоретичний інтерес становлять підходи щодо впровадження сучасних форм підприємницької діяльності у лісовий сектор, які мають місце у працях провідних вітчизняних вчених таких як Ю. Туниця, О. Фурдичко, Б. Данилишин, І. Синякевич, В. Червоний, Я. Коваль, А. Бобко, Я. Дяченко, О. Голуб, М. Козоріз, А. Карпук, Є. Мішенін, І. Лицур, Р. Бабич та інших.

Деякі вчені основну проблему інституціоналізації перспективних форм підприємницької діяльності вбачають у прозорому реформуванні відносин власності на окремі складові лісоресурсного потенціалу. Б. Данилишин та В. Міщенко переконані, що при реформуванні відносин власності на природні ресурси необхідно встановити кількісні та якісні параметри лісових об'єктів, їх еколого-економічні оцінки, визначити оптимальний перелік

суб'єктів власності. Комплекс заходів відповідного спрямування має включати проведення лісоземельної реформи з диверсифікацією форм власності на землі лісового фонду та лісові ресурси; створення в лісовому секторі економічного механізму ринкового типу як передумови більш динамічного розвитку та підвищення ефективності галузі; формування у сфері лісовирощування багатогалузевої виробничої структури на сучасній технологічній основі [1].

Іншої точки зору притримується Я. Коваль, який зводить активізацію підприємництва до необхідності забезпечення динамічного розвитку лісового сектору, раціонального використання лісоресурсного потенціалу, задоволення потреб економіки і майбутнього покоління в ресурсах, організації високоєфективної виробничої системи з урахуванням науково-технічного прогресу, екологічної складової, соціальної справедливості та збереження якості навколишнього середовища [2].

А. Бобко переконаний, що важливим засобом активізації підприємництва в лісовому секторі повинно стати оновлене податково-бюджетне регулювання як основа фінансових ресурсів і механізмів галузі. Перехід на засади сталого розвитку передбачає збільшення в доходній частині бюджету частки лісоресурсних платежів, впровадження системи пільгового оподаткування виробництва лісопродукції з відходів деревини, компенсації втрат шляхом удосконалення системи платежів за понаднормове забруднення лісів [3].

О. Фурдичко вважає, що політика стимулювання підприємництва має органічно вливатися в систему трансформаційних заходів щодо реформування лісового сектору, зокрема реформування відносин власності на лісові блага, системи управління лісами, впровадження сучасних організаційно-правових форм підприємницької діяльності та нових форм фінансово-кредитного забезпечення. Україна здатна забезпечити перехід лісового сектору на засади збалансованості перш за все за рахунок структурної модернізації всіх складових лісового сектору, підвищення ефективності відтворення лісових ресурсів, раціоналізації їх використання, раціональної мобілізації творчого потенціалу для розбудови всіх структур комплексу [4].

Отже, існують різноманітні підходи щодо мотивів розвитку підприємницької діяльності у лісовому секторі та вибору підойм її регулювання, а також здійснення критичної маси інституціональних перетворень щодо володіння, користування та розпорядження лісовими благами.

Існуючі організаційно-правові форми ведення лісогосподарського виробництва (держлісгоспи та спецлісгоспи) не завжди сприяють позитивним тенденціям щодо відтворення лісового багатства. Значний деструктив на процеси лісовідновлення та лісонарощення справляє фактор відомчої розпороченості щодо функцій управління окремими ділянками лісового фонду та впорядкування відносин власності на лісові блага. Особливо актуальною в умовах ринкової економіки ця проблема стає для підприємств лісового

господарства, які функціонують в найбільш заліснених регіонах. На порядок денний постала проблема диверсифікації організаційно-правових форм підприємницької діяльності, які забезпечують господарське освоєння лісо-ресурсного потенціалу та поглиблюють спеціалізацію, спрощують взаємовідносини з посередниками на ринку лісоматеріалів, прискорюють впровадження інноваційних технологій, які дадуть можливість поступово екологізувати лісогосподарську діяльність, посилювати комплексність переробки деревини.

Тому варто обґрунтувати заходи щодо розв'язання еколого-економічних проблем функціонування лісового сектору шляхом інституціональної трансформації організаційно-правових форм підприємницької діяльності, використання перспективних методів та способів активізації лісового підприємництва та впорядкування економічних відносин на ринку лісових ресурсів.

Відправним пунктом щодо розробки регуляторних важелів активізації підприємництва у лісовому секторі є те, що сировинною базою виступає ліс, обсяги та масштаби залучення якого у відтворювальний процес визначаються та обмежуються рядом об'єктивних чинників. В першу чергу, це значний часовий лаг між посадкою та заготівлею лісу, відсутність диференціації щодо фіскального регулювання лісокористування та відсутність підприємницького сектора у сфері лісовирощування та лісорозведення.

Традиційні лісокористувачі (держлісгоспи, спецлісгоспи) потребують трансформації у більш мобільні організаційно-правові форми, які посилять конкурентне середовище на ринку лісових ресурсів, каталізують приватну ініціативу у сфері лісового господарства, підвищать маневреність інвестицій та стимулюватимуть поглиблену та комплексну переробку лісосировини. Необхідно уточнити основні завдання реорганізації підприємств лісогосподарського комплексу, які на відміну від традиційних завдань, передбачають значну диверсифікацію господарської діяльності із переміщенням центру тяжіння зі сфери заготівлі деревних ресурсів у сферу використання недеревної сировини, несировинних якостей лісу та комплекснішого і більш екологічнішого перетворення лісових ресурсів у блага життєдіяльності.

У рамках реформування лісового сектора важливе місце відводиться відродженню різних форм власності на лісі та багатоукладній ефективній системі господарювання. На даному етапі всі ліси України є власністю держави, і ця форма власності у цілому вписується в ринкове середовище, однак виключно державну форму власності на лісі не можна вважати бездоганною. Їй властиві певні негативні якості як з економічної, так і з соціально-екологічної точки зору. Це, передусім, відчуження широких мас населення від лісу як засобу виробництва, а також відрив лісового господарства від інтересів суспільства та екології [5].

Засоби забезпечення трансформації економічних відносин в лісовому секторі включають створення рамкових умов цього процесу – прийняття законодавчих та нормативно-правових актів, а також приєднання до міжнародних угод лісоресурсної спрямованості, організацію системи контролю і відповідного реагування в рамках нормативно-правового лісового і цивільного законодавства.

Забезпечення переходу лісового сектора на нову модель розвитку в правовому аспекті передбачає необхідність здійснення реформування законодавчої бази лісового сектору економіки та приведення її у відповідність до ринкових умов господарювання, а також прийняття нового Лісового кодексу та інших законодавчих актів, які стануть основою для соціально-економічного реформування підприємств лісового сектора, збалансованого вирішення проблем лісогосподарського і ліспромислового комплексів, реалізації заходів щодо екологізації виробництва.

Підсумовуючи викладене вище та враховуючи існуючі інституціональні обмеження, можна стверджувати, що розвиток підприємництва у лісовому секторі має базуватися на основі передумов, які враховують природно-ресурсні фактори лісокористування та магістральні напрями реформування системи управління соціально-економічними процесами (рисунок).

Формування сучасного підприємницького середовища у лісовому секторі має відбуватися поетапно. Перший з них (перехідний) – спрямовується на подолання кризового становища в галузях комплексу, забезпечення стабілізації та створення умов для економічного зростання на основі розробки нормативно-правової бази, методологічних і методичних підходів реформування комплексу, формування передумов для збалансування виробництва та лісоспоживання, поліпшення екологічної ситуації, встановлення пріоритетів відновлення раціональних економічних зв'язків і використання виробничого потенціалу для задоволення власних потреб і забезпечення експорту, насамперед продукції деревообробної промисловості [6].

На стадії позбавлення першим в ієрархії пріоритетів стає технічне переозброєння матеріального виробництва, удосконалення форм управління лісами і лісогосподарським виробництвом. На базі використання новітніх технологій слід вирішуватися питання структурної переорієнтації галузей лісового комплексу, враховуючи екологічні проблеми. На стадії зростання підприємств галузі після завершення інституціональних перетворень розпочинається збалансування основних складових лісового сектора, зокрема лісового господарства, лісоексплуатації, деревообробки [7].

Другий етап передбачає ефективне вирішення завдань структурної перебудови галузі, реформування власнісного статусу на землі лісового фонду, лісові ресурси та економічного потенціалу галузі, перехід на застосування переважно економічних механізмів стимулювання та регулювання структурних перетворень.

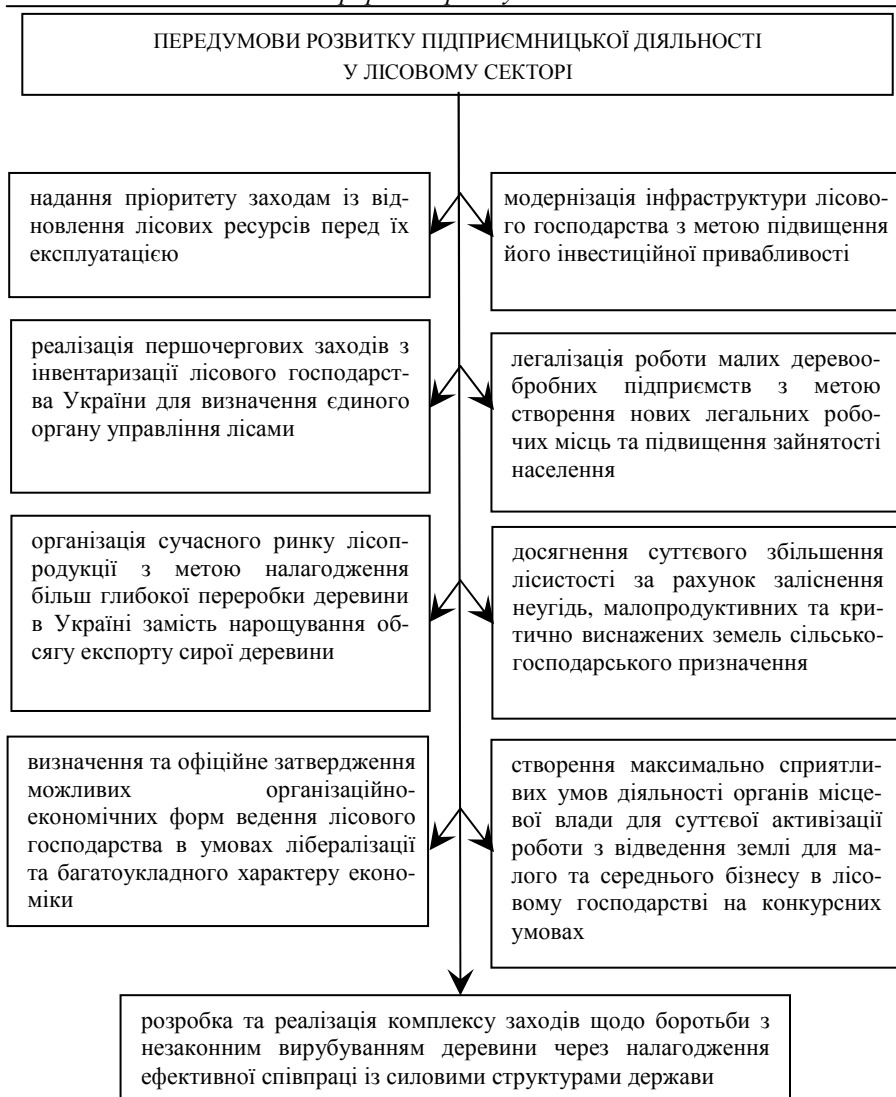


Рисунок. Передумови розвитку підприємницької діяльності у лісовому секторі

Третій етап передбачає забезпечення сталого розвитку на основі нових структурних підрозділів, створення екологічно безпечних виробництв, задоволення потреб економіки в ресурсах і продуктах лісу з урахуванням екологічних вимог і екологічної безпеки як фундаменту соціально-економічного розвитку [5].

Перспективною формою підприємницької діяльності у лісовому секторі є кластерні утворення, що являють собою добровільні об'єднання органів місцевої влади, підрозділів Мінприроди, постійних лісокористувачів та фінансово-кредитних установ. З огляду на сказане вище, така форма підприємництва має мінімальний потенціал виснажливого лісокористування, оскільки до її складу входять представники місцевої влади та державних управлінь охорони навколишнього природного середовища, що вчасно блокуватимуть прояви несанкціонованої та понадлімітної лісозаготівлі. Кластери дозволять ув'язати пріоритети розвитку локальних лісгосподарських комплексів з проблемами відродження сільських територій.

Розвиток підприємницької діяльності у лісовому секторі має вирішити ряд проблем, які деструктивно впливають на процеси лісовідновлення та лісовідтворення. Це налагодження виробництва конкурентоспроможної лісопродукції з деревних відходів, максимально ефективного використання у лісгосподарському виробництві неліквідної деревини, впровадження сучасних форм інтеграції сільського та лісового господарства. Становлення сучасних форм підприємницької діяльності має відбуватися синхронно з впорядкуванням відносин власності на лісові блага, щоб не порушувати цілісність лісоландшафтів та не послаблювати асиміляційний потенціал територій.

1. Данилишин Б. Реформування відносин власності на природні ресурси / Б. Данилишин, В. Міщенко // Економіка України. – 2003. – №9. – С. 34-42. 2. Коваль Я.В. Проблеми модернізації лісового сектору економіки України / Я.В. Коваль, В.С. Бондар, О.А. Голуб // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журнал. – Вип. 1-2 / голов. ред. О.П. Степанов. – К.: НАУ, 2004. – С. 350-355. 3. Бобко А. Проблеми економіки лісівництва в Україні та заходи щодо поліпшення складання державного бюджету і фінансування галузі / А. Бобко // Економіка України. – 2007. – №11. – С. 69-80. 4. Фурдичко О.І. Стратегія удосконалення лісового комплексу України у контексті просторового розвитку / О.І. Фурдичко, В.В. Лавров, Г.Б. Гладун, Р.Р. Возняк // Агроекологічний журнал. – 2007. – №3. – С. 11-16. 5. Лищур І.М. Перспективи розвитку форм власності на лісові ресурси в Україні / І.М. Лищур // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право): наук. журнал. – Вип. 1-2 / голов. ред. О.П. Степанов. – К.: НАУ, 2004. – С. 364-370. 6. Мішенін Є.В. Власність на ліси: еколого-економічні проблеми та механізми регулювання / Є.В. Мішенін // Проблеми модернізації лісоресурсної сфери в контексті просторового розвитку // Матеріали науково-практичної конференції 20 квітня 2007., м. Київ / за ред. Б.М. Данилишина / НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2007. – С. 20-27. 7. Синякевич І. Лісове господарство України в ХХІ ст.: сценарії розвитку / І. Синякевич, І. Соловій, А. Дейнека // Економіка України. – 2007. – №9. – С. 72-81.

Рецензент: д.е.н., професор Голян В.А.